

УДК 378.016:78-051:37.015.31

СПЕЦИФІКА І ЗМІСТ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ДО КЕРІВНИЦТВА АНСАМБЛЕВИМ МУЗИКУВАННЯМ ШКОЛЯРІВ

Ван Чжун

У статті розглядаються питання організації шкільних музичних ансамблів. Розглянуто завдання, які постають перед майбутнім керівником самодіяльного музичного ансамблю, які полягають: в організації творчого колективу на засадах визначення далеких та близьких цілей сумісної музично-навчальної й концертної діяльності, налагодження творчих міжособистісних стосунків між учасниками ансамблю; зацікавленні учнів музикуванням, можливістю їх самореалізації, переживанням задоволення від сумісної музично-виконавської діяльності; виховання відповідального ставлення учасників ансамблю до свого внеску в процес колективного музикування, збагачення досвіду сприйняття творів різних стилів і напрямів; формування оцінно-смакового ставлення до різних феноменів сучасного музичного буття.

Увага приділяється проблемам розширення соціально-культурних зв'язків між школою та закладами музично-естетичного виховання, родиною і оточенням школярів. Визначено структуру підготовки студентів до керівництва ансамблевим музикуванням школярів в єдності мотиваційно-аксіологічного, методико-когнітивного, комунікативно-діяльнісного, менеджерсько-креативного, інноваційно-технологічного компонентів.

Схарактеризовано педагогічні умови, за яких уможлиблюється досягнення майбутніми керівниками шкільних ансамблів фахового універсалізму: посилення міждисциплінарних зв'язків між предметами виконавського, музично-теоретичного та методичного циклів; оволодіння студентів узагальненими способами самоосвіти й самовдосконалення; розширення змісту фахової підготовки студентів у галузі менеджменту творчого колективу та застосування сучасних інноваційних технологій задля організації діяльності шкільних музичних ансамблів.

Ключові слова: вчитель музики, ансамблеве музикування, шкільний музично-самодіяльний ансамбль, підготовка керівника музичного ансамблю.

В статье рассматриваются вопросы организации школьных музыкальных ансамблей. Рассмотрены специфические задачи, возникающие перед организатором и руководителем вокального, инструментального и вокально-инструментального ансамблей. Определены педагогические условия повышения эффективности подготовки студентов к руководству музыкальными ансамблями разных видов с учетом их возможного разнообразия по составу, жанру, репертуару и степени подготовленности его участников. В их числе – структура подготовки студентов к руководству ансамблевым музицированием школьников в единстве мотивационно-аксиологического, методико-когнитивного, коммуникативно-деятельностного, менеджерско-креативного, инновационно-технологического компонентов.

Ключевые слова: учитель музыки, ансамблевое музицирование, руководство деятельностью школьного смешанного ансамбля, подготовка руководителя музыкального ансамбля.

The article deals with school music ensemble management. The ensemble activity is considered in the form of social, artistic, music, personal and educational tasks.

There is a peculiarity in instructional methods of work with music ensemble members depending on band type: vocal, instrumental or vocal and instrumental band, genre and stylistic trends in repertoire and level of their members' music acquirements.

Special attention is paid to the focal points for a future leader of amateur music ensemble such as: organization of a performance group on principles of short and long distance goal definitions in musical educational and concert activities, building creative interpersonal relations within group stuff, getting schoolchildren interested in music making as their possibility for self-realization, deriving pleasure from common musical

performance; education of responsibility for their own contribution into the whole ensemble music-making, gaining new experience in reception of music pieces in different styles and directions; forming style and taste to various phenomena in modern music reality.

The article highlights the issues of relations extension between the school and music educational institutions, relatives and schoolchildren environment. The structure of student's training for management a school music-making ensemble is defined in close unity with motivational and axiological, methodical and cognitive, communicative, managerial and creative, as well as innovative and technological components.

The pedagogical conditions are defined and they make it possible to develop school ensemble leaders' professional universal behavior: building-up interdisciplinary links between educational subjects, such as performance, musical theory and methodology; students' acquirement of common methods for self-education and self-improvement; expansion of content in professional students' training at the level of art collective management and innovative technologies to run school music ensemble.

Key words: music teacher, collective music making, school amateur ensemble, music ensemble manager's training.

Постановка проблеми. Невід'ємною часткою духовного, особистісного, художньо-естетичного виховання шкільної молоді є прищеплення учням любові до музики, потреби у постійному й активному спілкуванні із світом художніх емоцій і уявлень. Незважаючи на те, що все більшої популярності в сучасних дітей набувають віртуальні комп'ютерні ігри, спорт, танці, достатньо розповсюдженим є і їх потяг до музикування. Натомість далеко не всім учням вдається досягти такої якості співу або гри на інструменті, щоб отримати задоволення від свого виступу, художнього самовираження, від здатності спілкуватися засобами музичного мистецтва.

У сучасній зарубіжній музичній педагогіці однією з ефективних і розповсюджених форм задоволення потягу школярів до музичного мистецтва стало їх широке залучення до колективних форм вокального й інструментального музикування (Німеччина, Швеція, Іспанія). В українській науково-методичній літературі достатньо докладно розроблено питання організації вокальних ансамблів; існує і досвід окремих учителів загальноосвітніх шкіл щодо застосування на уроках музики елементів гри на інструментах, способи організації дитячих ансамблів на засадах використання інструментарію та форм творчого музикування, розроблених Карлом Орфом і його послідовників переважно у спеціалізованих музичних класах. Натомість, сучасна система шкільної музичної освіти не створює належних умов для успішного вирішення цього питання в широкому масштабі.

Все це пояснює значущість дослідження проблем цілеспрямованого залучення школярів до ансамблевих форм музикування у позакласній гуртовій роботі, а отже – і питань, пов'язаних із підготовкою майбутніх учителів музики до організації й керівництва діяльністю різноманітних учнівсько-аматорських музичних ансамблів.

Аналіз актуальних досліджень. Найбільше уваги в літературі приділяється питанням, пов'язаним із організацією учнівських вокальних та вокально-хорових ансамблів, що пояснюється їх відносною розповсюдженістю, "демократичністю" співу, який, на відміну від інструментального музикування, не обов'язково потребує спеціальної музичної підготовки, доступністю для аматорського музикування. Це праці таких науковців, як: А. Козир, Л. Гапон, у яких розглядаються питання залучення співаків до хорового, фольклорно-ансамблевого музикування. Питання репертуару вокальних ансамблів висвітлюються у працях, аналізується роль родини у підтримці інтересу школярів до активного музикування (Л. Матвеева, І. Разон), виявляється характер особистісно-суб'єктних взаємовідносин у колективі та між його учасниками і керівником (А. Козир), психолого-педагогічних засад підготовки колективів до сценічних виступів (Л. Шаміна) тощо. Особливий інтерес для нас становлять праці, присвячені залученню школярів до участі у вокально-інструментальних ансамблях (С. Воскресенський, Т. Ланіна, М. Вовк).

Мета статті – обґрунтування методики підготовки студентів до керівництва діяльністю учнівськими музичними ансамблями у позакласній культурно-освітній діяльності.

Виклад основного матеріалу. Сучасна система музичного виховання, віддзеркалюючи стан суспільної, художньо-ментальної свідомості, набуває певних перетворень. Так, у сучасній педагогічній думці все більш активно визнається необхідність зацікавлювати дітей з раннього віку художніми видами діяльності, зокрема – музичним мистецтвом, що пояснюється не тільки визнанням їх корисності для особистісного розвитку дітей, а й зростанням необхідності протистояти зануренню шкільної молоді у світ віртуальних, індивідуалістично орієнтованих комп'ютерних ігор, їх захопленню спілкуванням дистанційного типу, що відбувається поза межами емоційно-безпосередніх, особистісно-довірливих контактів.

Нова ситуація склалась і стосовно того, що зміст навчання дітей музики в дитячих музичних закладах та музичних гуртках різного типу все більш активно орієнтується на інтереси широкого кола батьків та дітей, на вимоги нескінченних конкурсів, розважальних шоу, які пропагують мас-медіа, що нестримно пропаганди розважальних жанрів. Все це нерідко негативно позначається на заняттях різних гуртків, відбиваючись на доборі репертуару, порушенні принципу вікової відповідності змісту творів, поступовості й послідовного ускладнення виконавських навичок в учнів, природності поведінки, смаку й художньої досконалості виконання. Ці питання досить широко розглядаються вченими та методистами.

Аналіз проблем і методів роботи із самодіяльними шкільними ансамблями, розглянуто в дослідженнях Н. Білої, Н. Кьон, Н. Штурман та ін.

Під музичним ансамблем розуміється творчий колектив, об'єднаний спільним потягом до музикування, збігом музично-художніх, смакових цінностей, спрямованістю загальних зусиль на досягнення музично-виконавських результатів. Важливим чинником утворення ансамблевого колективу визнається ясність поставленої мети, утворення між учасниками ансамблю позитивних міжособистісних стосунків, наявність авторитетного лідера, спроможного забезпечити життєздатність, поступовий розвиток і зростання виконавської майстерності колективу. Роль такого лідера, як правило, відіграє керівник ансамблю.

Головною проблемою на стадії організації музичного ансамблю визнається досягнення єдності індивідуальних проявів його учасників, ансамблевої гомогенності, яка "... не зводиться до простої суми сольних виконавських умінь і навичок ансамблістів, хоча і є необхідною передумовою майбутнього ансамблю" [1, с. 2].

Розглянемо, в чому полягає сутність підготовки студентів до ефективної організації учнівських ансамблів в умовах позакласної музичної освіти.

Особливістю позакласних музичних занять є те, що вони здійснюються за власним бажанням самих учасників, тому організації такого гуртку передують агітаційно-організаційна робота його засновника. Отже, потребується передусім уміння зацікавити учнів, здатність змалювати перспективи діяльності колективу, завоювати довіру, перетворюючи просту допитливість на сталий інтерес до музичного мистецтва й задовольняючи потребу школярів у самореалізації в процесі власного музикування.

Значну роль відіграє здатність керівника забезпечити належні психологічні умови для занять, завоювати авторитет своїми професійними якостями, налагодити довірливо-творчі відносини, порозуміння як з учасниками колективу, так і у їх відношеннях поміж собою. Досягнення успіху в діяльності колективу потребує від його керівника вміння заохочувати школярів до систематичних занять, здатності розкрити перед ними особистісну художньо-естетичну, музично-гедоністичну цінність сумісної виконавської діяльності, заціплюючи розмаїття і другорядних (по відношенню до місту діяльності) мотивів, зокрема – інтерес до спілкування в малих групах, бажання підвищити імідж у своєму оточенні, вміння переконливо обмалювати перспективи творчого розвитку тощо.

Здатність майбутнього керівника досягти успіху в залученні школярів до ансамблевого музикування на засадах переконання останніх у його особистісній та колективній цінності, зумовлює значущість мотиваційно-аксіологічного компоненту у підготовці студентів до організації діяльності музично-творчого колективу.

У процесі аналізу розмаїття існуючих музичних ансамблів було встановлено, що вони відрізняються як якісними, так і кількісними характеристиками. Найбільш розповсюджені такі різновиди: вокальний ансамбль (класичного, народного та

естрадного спрямування), інструментальний (як правило, – з естрадним репертуаром), вокально-інструментальний (також переважно естрадного характеру).

Звернемо також увагу на те, що у шкільних ансамблях беруть участь, переважно, школярі які не мають музичної освіти. Отже, керівник ансамблю має здійснювати і музично-просвітню, і розвивальну, і навчально-формувальну діяльність, вдосконалюючи не тільки виконавські навички, а й музичну пам'ять, тембровий, поліфонічний слух, почуття ансамблю тощо.

Крім того, якщо йдеться про інструментальний або вокально-інструментальний ансамбль, то керівник має бути обізнаним і з можливостями інструментів, на яких грають учні, з основами техніки гри на них, з головними положеннями з методики вдосконалення виконавських навичок.

Загальні основи вокального музикування та організації вокальних ансамблів студенти засвоюють у курсі з методики музичного виховання, певний досвід сольного, ансамблевого, хорового співу та інструментально-ансамблевого музикування студенти отримують на відповідних дисциплінах. У підготовці студентів до роботи з інструментальними ансамблями велику роль має відігравати, крім досвіду навчання гри на основному інструменті, оволодіння елементарними навичками гри додатковому (краще – декількох) інструменті, засвоєння головних принципів їх вдосконалення.

Зрозуміло, що найбільш складним є керівництво вокально-інструментальним ансамблем, яке потребує володіння не тільки методикою роботи із двома різнорідними групами, а й здатністю координувати їх зусилля, розподіляючи відповідним чином увагу, слуховий контроль, досягати балансу звучання тощо.

Стає ясно, що на цьому шляху важливим є не тільки набуття певного комплексу знань і умінь, а й досягнення фахової універсальності, в основі якої лежить самостійність мислення, сформованість у майбутніх фахівців узагальнених способів пізнання та навчально-практичних дій, умінь їх адаптувати до завдань, що постають у реальній дійсності.

Отже, все зазначене вище зумовлює важливість методично-когнітивного компоненту в підготовці майбутнього фахівця до керівництва ансамблевим музикуванням школярів.

У обґрунтуванні наступного, комунікативно-діяльнісного компоненту підготовки студентів до роботи із музичними ансамблями, виходимо з того, що зміст навчально-формувальної та виконавсько-концертної діяльності колективу будується у процесі і засобами педагогічного та музично-виконавського спілкування, відіграючи важливу роль у соціальному й особистісному становленні школярів.

Нагадаємо, що музичне мистецтво являє собою, за М. Бахтінім, духовний полілог автора (авторів) твору, виконавця (виконавців) та слухачів.

Не менш важливо, що науковці, зокрема – Е. Абдуллін, Б. Брилін, А. Козир, Г. Падалка, О. Рудницька та ін., зазначають, що включення школярів у колективне музикування є дієвим засобом виховання в них соціально цінних якостей: чуйності, відповідальності, комунікативності, здатності до взаємної підтримки.

Дослідники також визначають істотну роль у посиленні інтересу учнів ансамблевим музикуванням оточення школяра, його родини, друзів, тому знаходження керівником ансамблю спільної мови з батьками й близькими учня, їх залучення як слухачів на виступах колективу, забезпечення підтримки ними своїх дітей сприятливо впливає на усвідомлення духовної й особистісної цінності останнього для школяра, стимулює його інтерес до занять і творчу активність [4].

Отже, формування в майбутніх фахівців здатності до включення школярів у музикування як специфічну форму спілкування, налагодження комунікативних зв'язків з родинним та суспільно-культурним оточенням школярів має забезпечуватись сформованістю комунікативно-діяльнісного компоненту підготовки студентів до майбутнього керівництва ансамблевим музикуванням школярів.

Крім цього, організація ансамблевого колективу потребує від його керівника значних умінь організаційно-менеджерського характеру, які дозволяють досягти успіху у вирішенні цілого комплексу завдань. У їх числі – встановлення ділових контактів із викладацьким колективом та адміністрацією школи, підтримка яких значно полегшує організацію нового колективу; винайдення ефективних способів заохочення школярів до участі в майбутньому колективі; забезпечення умов для репетиційної

роботи; встановлення належного творчого клімату між його учасниками; набуття досвіду управління дисципліною в аматорському колективі та збереження його складу; створення можливостей для його виступів перед учнівською аудиторією, батьками; впровадження комплексу організаційних і рекламних заходів задля участі ансамблю у концертах, конкурсах. Все це потребує певної винахідливості й креативності.

Звернемо також увагу на те, що на шляху залучення школярів до вокально-інструментальних форм ансамблевого музикування суттєві резерви криються у зміцненні контактів з ДМШ та гуртками музично-естетичного спрямування, в яких беруть участь учні. Непростим завданням для керівника ансамблю є налагодження координації між власними планами та завданнями, які вирішують школи музично-естетичного художнього виховання, здатність чітко сформулювати й аргументовано довести корисність такої узгодженості: адже завдяки цьому в учнів суттєво зростає мотивація навчання музики, підвищується статус музичної освіти: власне, відбувається своєрідна агітація в учнівському середовищі щодо навчання в музичних школах, у чому зацікавлена вся музично-педагогічна спільнота.

Завдяки таким контактам стає можливим цілеспрямоване погодження репертуару учнів, які навчаються гри на інструменті, з метою їх залучення до колективного музикування. Це може бути, наприклад, виконання певної партії на баяні, бандурі або скрипці, яке суттєво збагатить темброву палітру звучання твору, імпровізація або створення ритмового акомпанементу до сольної партії у творі розважального, естрадного характеру тощо.

З часом перед аматорським колективом має постати проблема фінансової підтримки, якої потребують, наприклад, придбання концертних костюмів, інструментів, оновлення апаратури, організації виїздного концерту тощо. Тому, неминуче перед керівником постане завдання знаходження спонсорів, уміння їх переконати у соціально-культурній значущості, творчій перспективності даного колективу, важливості його підтримки.

Зрозуміло, що вирішення всього комплексу зазначених питань потребує певної винахідливості, креативності майбутнього фахівця, його володіння основами творчого менеджменту. Все це вказує на значущість менеджерсько-креативного компоненту в підготовці керівника шкільного музичного ансамблю.

Звертаючись до питання репертуару шкільних ансамблів, доцільно зауважити, що сьогодні його добір становить суттєву проблему. Її вирішення потребує від керівника володіння широкою джерельною базою репертуару, яка охоплює популярну класику, фольклор, популярні пісні минулого та сучасності, а також уміння адаптувати їх до складу певного колективу, переробки відомих варіантів або самостійного аранжування.

Зазначимо, що сьогодні існує технологічна база, яка відкриває широкі можливості для творчої обробки й аранжування творів. Це, зокрема, такі програми, як "Band-in-a-Box", нотно-графічні програми "Sibelius", "Final" та інші.

Позитивну роль у налагодженні роботи з учнівським ансамблем можуть відіграти й сучасні інформаційно-комунікативні засоби, зокрема – медіа-технології, інтернет-технології, завдяки яким відкривається шлях до збагачення музичної ерудиції учасників ансамблю, популяризації його досягнень, що в цілому сприяє подальшому згуртуванню колективу, досягненню успіху в його діяльності та відповідає інтересам сучасної молоді.

Доцільно також зауважити, що керівник сучасного ансамблю має володіти основами використання аналогових, цифрових технологій, бути обізнаним із принципами застосування підсилювачів звуку, роботою з пультом, мікрофонами, з чинниками, які впливають на якість звучання, розподіл гучності у співвідношенні вокальних та інструментальних партій тощо.

Отже, узагальнюючи, визначимо роль інноваційно-технологічного компоненту в підготовці студентів до роботи із шкільними вокально-інструментальними колективами.

Висновки. Аналіз змісту діяльності керівника музичними ансамблями у позакласній діяльності та завдань, які з необхідністю постають перед ним, дозволив встановити, що підготовка майбутнього фахівця до керівництва діяльністю музичних

ансамблів має забезпечуватись за такими компонентами, як мотиваційно-аксіологічний, методично-когнітивний, комунікативно-діяльнісний, менеджерсько-креативний, інноваційно-технологічний.

Підготовленість студентів до керівництва самодіяльними шкільними ансамблями потребує формування в них здатності до самостійної пізнавальної, творчої організаційної діяльності, готовності до постійного збагачення й оновлення власних знань і умінь, здатності до самовдосконалення й досягання фахової універсальності у справі залучення школярів до позакласної колективно-музичної діяльності.

Подальших розвідок потребує визначення педагогічних умов, упровадження яких буде сприяти успішній підготовці студентів як майбутніх керівників шкільних музичних ансамблів.

Література

1. Біла Н. Л. Ансамблеве музикування: до сутності поняття / Н. Л. Біла, Н. О. Штурман // Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. Психолого-педагогічні науки. – 2014. – № 2. – С. 40–46 [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzspp_2014_2_9. – Назва з екрана.
2. Гапон Л. До проблеми виховання співака у вторинному фольклорному ансамблі / Л. Гапон // Вісник Львів. ун-ту – Серія "Філологія". – Вип. 43. – 2010. – С. 294–301.
3. Івасишин І. Підготовка учнів початкової школи до музично-виконавської діяльності / І. Івасишин [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
[http://obrii_2012_2_31%20\(1\).pdf](http://obrii_2012_2_31%20(1).pdf). – Назва з екрана.
4. Кьон Н. Г. Функції сольфеджіо у формуванні навичок самостійного музикування студентів музично-педагогічного навчального закладу / Н. Г. Кьон, Т. В. Мажара // Науковий вісник ПДПУ ім. К. Д. Ушинського. Спецвипуск. Мистецька освіта: сучасний стан і перспективи розвитку. – Одеса, 2007. Ч. 2. – 2007. – С. 45–51.